

ULUSLARARASI SEYFUDDİN AMİDİ SEMPOZYUMU

Doç. Dr. Ahmet ERKOL

Dicle Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

24-26 Ekim 2008 tarihleri arasında Şarkiyat Araştırmaları Derneği'nin bilimsel organizasyonunu sağladığı sempozyum, Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi ve Diyarbakır İl Özel İdaresi ile birlikte gerçekleştirildi. Tarihte Amid, Amed gibi isimlerle anılan Diyarbakır, Amidi mahlasıyla şöhret bulmuş yüzlerce ilim adamını çıkarmıştır. Bu önemli isimlerden birisi de Seyfuddin Amidi'dir. Amidi 550 yılında Diyarbakır'da doğmuş, ilk eğitimini burada almış, daha sonra Bağdat'a giderek eğitimini Bağdat'ta tamamlamıştır. Aykırı bir kişilik olan Amidi, düşünceleri nedeniyle Bağdat'ta muhaddis ve fukahanın hışmına uğramış, düşüncelerinin sapıklığı iddiasıyla hakkında bir idam kararı çıkarılmış, bu durum nedeniyle Amidi, 592/1198 yılında Bağdat'ı terk ederek Şama gitmek zorunda kalmıştır.

Bir müddet burada kalan Amidi, daha sonra Mısır'a gitmiş, Mısır'da değişik kademelerde eğitim faaliyetini sürdürmüş, ancak Mısır'da da düşünceleri nedeniyle rahat bırakılmamış, sapık bir inanca sihip olduğu ve bunu halk arasında yaygınlaştırdığı iddiasıyla katlinin helal olduğuna dair bir fetva yayınlanmış, bunun üzerine Amidi, Kahire'den kaçarak Hama'ya (Suriye) sığınmak zorunda kalmıştır. Hama'da Eyyübi hükümdarı Melik el-Mansur tarafından himaye edilmiş, bir süre bu hükümdarın hizmetinde görev ifa eden Amidi, sonrasında Şam Emiri, el-Melik el-Muazzam Melik Adil'in davetine icabetle Şam'a gitmiş, burada 13 sene boyunca Aziziye Medresesinde müderris olarak görev yapmıştır. Burada da dönemin ulemasının hışmına uğrayan Amidi, ömrünün sonuna doğru görevinden alınmıştır. Bu görevden alınmaya dair farklı bazı rivayetlere rastlanılmaktadır. Bunlardan birisi de Diyarbakır'da bulunan Eyyübi hükümdarı el-Melik el-Kamil'in Amidi'yi Diyarbakır'a kadı olarak çağırması ve Amidi'nin de bu mektuba olumlu cevap vermesinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Ancak durumu öğrenen Şam emiri bundan dolayı kendisini müderrislikten alınca Amidi evine çekilmiş ve vefatına kadar(631/1233) münzevi bir hayat yaşamaya devam etmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki Amidi, ömrünün sonlarına doğru doğduğu topraklara, Amid'e dönmek istemiş, ancak buna muvaffak olamamıştır. Dolayısıyla hayatı sürgünlerle geçen bu ilim adamı, her ne kadar fiziki varlığıyla memleketine dönemediyse de asırlar sonrasında da olsa bu sempozyumla düşünceleriyle tekrar kendi memleketine geri getirildiği kanaatindeyiz.

Yaklaşık yedi bin yıllık tarihi geçmişe sahip Diyarbakır, bu süre zarfında onlarca farklı medeniyete kaynaklık teşkil etmiştir. Surlarında bütün bu medeniyetlerin izlerini taşıyan şehir Hz. Ömer döneminde Müslümanlarca fethedilmiş ve çok erken bir dönemde İslam hakimiyeti altına girmiştir. Bu nedenle Diyarbakır, Müslümanların önemli kültürel ve siyasal merkezlerinden olan Şam, Kahire ve Bağdat gibi önemli bir merkez olarak tarihteki mevcut misyonunu İslamlaşma döneminde de sürdürmüştür. Diyarbakır, tarihteki mevcut etkisini bu gün de sürdürmeye devam etmektedir. Şehrin barındırdığı bu zengin kültürel mirasın tekrar gün yüzüne çıkarılması ve bilim dünyasına sunulması bilime karşı

bir sorumluluk gereğidir. Seyfuddin Amidi sempozyumu, bu düşüncenin hayat bulması için atılmış mütevazî bir adımdır.

İki gün devam eden sempozyumda yirmidokuz tebliğ sunulmuştur. Tebliğlerin sunulmasının ardından özel bir değerlendirme oturumu yapılmıştır. Sempozyuma dünyanın farklı ülkelerinden ve farklı üniversitelerinden bilim adamları katılmışlardır. Sempozyumun ilk anlarından itibaren öne çıkan bir isim vardı, Amerikalı ilim adamı Bernard Weiss. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Prof. Dr. Osman Taştan'ın referansı ile sempozyuma davet edilen ancak rahatsızlığı nedeniyle uzun yolculuğa çıkamayan Weiss, tebliğini göndermek suretiyle katılım sağlamıştır. Bu ismi önemli kılan husus Weiss'in neredeyse akademik çalışmalarının tamamının Seyfuddin Amidi'ye hasredilmiş olmasıdır. Bu bilgi, bizim kendi kültür mirasımıza ne kadar uzak olduğumuzu göstermesi noktasında önem arz etmekte ve bu tarz mülahazalar bizim kültür mirasımıza karşı ne kadar umursamaz bir tavır içinde olduğumuzu göstermesi açısından da oldukça manidardır.

Açılış konuşmalarında her üç kurum adına söz alanlar, uyum içerisinde gerçekleştirilen bu sempozyumun, sonraki çalışmalar için de bir örnek teşkil etmesi ortak temennisini dile getirdiler ve Diyarbakır'daki zengin kültürel mirasın bu tarz bilimsel etkinliklerle ilim dünyasına taşınmasının zorunlu bir görev olduğu teması üzerinde durdular.

Protokol konuşmalarının ardından başlayan ilk oturuma hocaların hocası prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma başkanlık etti. İlk tebliğ "*XII ve XIII. Yüzyıllarda İslam Dünyasının Siyasal ve Sosyal Durumu*" başlığıyla Amidi'nin yaşadığı dönemin siyasal ve sosyal durumunun tesbiti ile, Amidi'yi yetiştiren o günün koşullarının anlaşılması hedeflenmiştir. O döneme ait kıymetli çalışmalarıyla tarih camiasında tanınan araştırmacı/tarihçi Ahmet Demir, özellikle bu yüzyılda Eyyübi devletinin, İsmaililiğin yayıldığı coğrafyalarda, Ehl-i Sünnet düşüncesini yaymak suretiyle tarihte ciddi bir etki yarattıklarını, Nizamülmülk ile birlikte yaygınlaştırılan medreselerin bu dönemde de İslam coğrafyasının her tarafında yenilerinin ilave edilmesi ile, bir baştan bir başa medreselerle donatılmış olduğu tesbitinde bulundu. Bu dönemde mevcut Müslüman devletleri hakkında kısa bilgiler sunulduktan sonra, sosyal ve kültürel duruma ait bilgiler aktarıldı. İslam eğitim tarihinin en parlak dönemlerinin XII-XIII. Asırlar olduğunu ifade eden tebliğci, bu dönemde; a) okuma yazma öğreten *Küttablar* b) Kur'an ve İslam Dini Esaslarının öğretildiği Mektepler, c) Saraylardaki ilköğretim okulları, d) Kitapçı dükkanları, e) Ulema evleri, f) Edebiyat salonları, g) Medreseler tarzında farklı eğitim kurumlarının mevcut olduğunu, bunların her birisinin toplumu aydınlatmada, bilimi geliştirmede farklı bir işlev üstelendiklerini, Amidi'nin de bu canlı kültürel ortamın bir örneği olduğunu ifade etti.

İslam dünyasının genel siyasal ve sosyal durumunun belirtilmesinin ardından, "*Amidi döneminde Diyarbakır'ın Siyasi ve Kültürel Durumu*" konulu tebliğle May Abdallah, Amidi'nin içine doğduğu kültürün ve toplumun yapısı hakkında bilgi aktardı. Dönemin Diyarbakır'ında çok canlı ve dinamik kültürel bir yapının mevcudiyetine dikkat çekti. Sokaina Mahomod Mawed ise "*Seyfuddin Amidi'nin Biyografisine Dair*" tebliği ile Amidi'nin hayatı hakkında bilgi aktardı. Amidi'nin, Yahudi ve Hristiyanlardan ilim öğrenme konusunda gösterdiği çaba, onu kendi dönemi ulemasından farklı kılmıştır. Nitekim bu durum daha sonra kendi aleyhine kullanılmış ve düşüncelerinin sapıklığına hükmedilmek suretiyle Bağdattan Şama, oradan da Kahire'ye, aynı şekilde Kahire'den de tekrar Hama'ya kaçmak zorunda bırakılmıştır. Eserleri dikkate alındığında, kendisinden önceki ilmi birikimi ciddi anlamda özümseyen ve bunları aşacak derecede yeni değerlendirmeler ile değişik ilim alanlarında yaklaşımları barındıran bir yapıya sahip

oldukları görülür. Bu açıdan Amidi'nin eserleri özgündür, kendi çağını etkilediği gibi, sonraki İslam düşüncesini de etkilemiştir.

“*Raşid Halifeler Dönemi Siyasi Gelişmeleri Bağlamında Seyfuddin Amidi'nin Tarih Okuma Biçimi*” ismiyle sunulan tebliğde Adnan Demircan, Amidi'nin, kelim kitaplarında “İmamet” başlığı altında yapıyla tartışmalardaki yaklaşımını ortaya koymuştur. Bu çerçevede belirlenen düşüncelerin özellikle Şia'nın iddialarına karşı cevap oluşturacak biçimde savunmacı bir yaklaşım sergilendiği ve imametın nass ile tayinin söz konusu olamayacağıının, sahabe dönemi hilafet tartışmaları da delil göstermek suretiyle belirlemeye çalışmıştır. Amidi'nin imamete ilişkin değerlendirmelerinin, yaşadığı dönemin Şii-İsmaili tartışmaların da etkisiyle, önceki Ehl-i Sünnet ulemasının çizgisinin devamı olduğu ifade edilmiştir.

“*Seyfuddin Amidi'den Modern Çağa Sapma Problemi*” konulu tebliği ile Adnan Khoca, Amidi hakkında çıkarılan idam fetvasının Müslüman kültüründe dünden bu güne hangi gerekçelerle ve nasıl bir seyir izlediği noktasında değerlendirmelerde bulundu. Bu çerçevede Emeviler döneminde öldürülen Ca'd b. Dirhem, Cehm b. Safvan ve buna benzer kimi Müslüman düşünürlerin öldürüldüğünü, tarihin değişik dönemlerinde buna benzer az da olsa bu vakaların devam ettiğini belirtti. Bu durumun Müslüman toplumundan çok daha fazla ve vahim bir şekilde ortaçağda Avrupada engizisyon mahkemelerince yürütüldüğünü ve burada devreye sokulan aforoz yöntemiyle binlerce insanın hayatına son verildiğinin görülmesi gerektiğine işaret etti. Müslüman toplumunda bu düzeyde olmasa da tarihin her döneminden bu güne akli yöntem ve felsefeyle ilgilenenlere karşı kimi bazı sertlik yanlısı uç fikirlerin ortaya çıktığını ve bu güne kadar devam ettiğini vurguladı. Bu gün için bunların örneği Vahhabi hareketi, et'Tekfir ve'l-Hicre, Taliban gibi akımların örnek olarak gösterilebileceğine değindi.

İkinci oturum A. Saim Kılavuz'un başkanlığında gerçekleştirildi. “*Usul ve Kelam Açısından Amidi'nin Ayetleri Tefsir Yöntemi*” konulu tebliği ile Amidi'nin eserlerinde Kur'an ayetlerini nasıl kullandığını izah eden Halil Çiçek, Amidi'nin müstakil olarak Kur'an tefsirini yapmadığını, ancak diğer bütün İslam alimleri gibi onun da her bir konuyu delillendirme babından öncelikli olarak ayetleri delil olarak kullandığını ifade etti.

“*Seyfuddin Amidi'nin Allah Tasavvuru*” konulu tebliği ile Amidi'nin kelim düşünceleri üzerinde duran İbrahim Coşkun, bağlı olduğu Eş'ari gelenekten farklı bazı düşünceler taşıdığını vurguladı. Kelama konu olan pek çok hususta seleflerinden ayrı değerlendirmelerde bulunan Amidi, İsbat-ı Vacip bahsinde ileri sürülen delillerin Kur'an'ın herkes için anlaşılır, net ve ikna edici olmaktan uzak olduğunu, bu nedenle de bunlar yerine Kur'ani delillerin ön plana çıkarılması kanaatinde olduğunu ifade etti. Amidi'nin özellikle uluhiyet tasavvurunda uyguladığı “kemal yöntemi” nin, Kur'an'ın bildirdiği Allah telakkisine daha uygun olduğunu, bu yöneme uygun olmayan Filozof ve kelimcilerin kullandıkları yöntemin Kur'ani yöntemden uzak düşüldüğünü ifadeyle bu çerçevede Eş'ari düşüncedeki “Kahhar Allah” düşüncesinin doğurduğu problemlerin giderilebileceği kanaatini taşıdığını ifade etti.

Tarih boyunca yapılan bir başka tartışma insanın peygamberler olmaksızın salt kendi akıllarıyla hakikati bilip bilemeyecekleri ve sağlıklı bir toplum inşa edip edemeyecekleri çerçevesinde yürütülmüştür. Tebliğimizde “*Amidi'nin Nübüvvet Savunusu*” konu edinilmiştir. Hz. Muhammed(a.s) öncesinde nübüvvet kurumunu inkar eden düşünceler olduğu gibi, Peygamber sonrasında da bu inkar düşünceleri devam etmiştir. Özellikle Brahmanlar bu konuda ön plana çıkmışlardır. Bu çerçevede nübüvvetin insanlık için olmazsa olmaz zorunlu bir kurum olduğu gerçeği de tarih boyunca vahye muhatap olmuş bütün din mensuplarınca savunulmuştur. İslam kelamında da nübüvvetin

gerekliliği konusu, sistematik bir biçimle Ebu'l-Mansur el-Maturidi'nin “*Kitabu't-Tevhid*”inde ve özellikle Mu'tezile kelimcülerin eserlerinde yer almaktadır. Bu çerçevede Amidi, “*Gayetu'l-Meram*” ve daha mufassal olarak da “*Ebkar*”da nübüvvet kurumuna dönük eleştirilere cevap sadesinde detaylı bilgiler vermekte ve her bir iddiayı ayrı ayrı cevaplandırmaktadır.

Bir başka kelimci olan Cemalettin Erdemci “*Amidi'de haberin Epistemolojik Değeri*” konusunu işlemiştir. Öncelikle haberin tanımına dair Amidi'nin değerlendirmelerine yer veren tebliğci, bu konudaki tanıma Amidi'nin pek çok noktada karşı çıktığını, buna karşın yeni bir tanım getirdiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, haberin kısımlarına yer verilmekte ve başta mutevatir haber ve şartları konusu işlenmektedir. Daha sonra ahad haber ve kelamdaki kullanımına dair Amidi'nin; tek başına haber-i vahid zan ifade etse de bir çok kanalda aktarılan haber-i vahid, yeterli şartları taşıması durumunda tevatür derecesine ulaşılabildiği kanaatini taşıdığını ifade etmiştir.

Üçüncü oturum Abdulkerim Ünalın başkanlığında gerçekleştirildi. Tahsin İbrahim Dostki, “*İbn Teymiyye ve Takipçilerinin Amidi'ye Yöneltilen Eleştiriler*” konu başlıklı bir tebliğ sundu. İbn Teymiyye'nin öncelikli olarak Allah'ın sıfatları bahsinde Amidi'yi tenkit ettiğini ve selef çizgisine bağlı olan İbn Teymiyye'nin sıfatlar bahsinde Amidi te'vile yer verdiği için eleştirmiştir. İbn Teymiyye'nin önemli öğrencilerinden İmam ez-Zehebî, “*Tarihu'l-İslam*”da Amidi'nin evail, felsefe ve mantık ile ilgilendiği için Eyyübi hükümdarlarınca tasvip görmediğini belirtmiştir. Aynı şekilde diğer bir öğrencisi İbn Kesir de buna benzer tenkitleri rivayet ettiğini belirtmiştir. Tebliğci Amidi'ye iki noktada tenkitlerin yöneltildiğini, bunlardan birisinin, onun yaşam biçimiyle alakalı, diğerinin ise ilgili olduğu evail, mantık ve felsefeden kaynaklandığını belirtmiştir.

“*Amidi'nin Ebkaru'l-Efkar Kitabının Müteahhirinin Kitaplarına Etkisi*” başlığıyla Mohammed Ata Mawed tarafından sunulmuştur. Tebliğci Alusi'nin Ruhü'l-Meanî'sini esas alarak konuyu temellendirmeye çalışmıştır. Alusi tefsirinde pek çok yerde Amidi'nin görüşlerine yer vermiştir. Mesela Kur'an'da zikredilen “esma” kelimesi etrafında yürütülen tartışmalarda Amidi'nin esma kelimesinin tahlillerine ve buna benzer pek çok Kur'an ayetinin tefsirinde Amidi'ye yer verdiğini ifade etmiştir.

“*Mezhepler tarihçiliği Açısından Seyfuddin Amidi*”konusunu tebliğ olarak sunan Metin Bozan, öncelikle Amidi'ye göre fırkaların doğuşuna etki eden faktörlere dikkati çekti, sonrasında yetmiş üç fırka rivayetine göre Amidi'nin değerlendirmeleri ve bu çerçevede fırkaların her birisinin nasıl tasnif edildiğine yer verdikten sonra bir değerlendirme ile tebliğini noktaladı.

“*İtikadi Fırka Tasnifçiliğinde Amidi'nin Yeri*” isimli tebliği ile katılan Kadir Gömbeyaz, fırak hadisi etrafında yürütülen tartışmalara ve bu çerçevede fırak türü eserlere dikkat çektikten sonra, bu noktada Amidi'nin de kendine has bir tasnif yapmaya çalışmışsa da önemli oranda Şehristani'nin sıralamasını dikkate aldığını belirtmiştir. Ebkaru'l-Efkar'da konu başlıklarını tek tek özet halinde işlediğini belirten tebliğci, Amidi'nin fırak tasnifi ile kendisinden sonra Aduddin İci, Kirmani, Cürcani'yi de etkilediğini belirtmiştir.

“*Amidi ve Felsefenin Kelama Dahil Edilmesi*” Jules Janssens tarafından sunulan tebliğde Amidi dönemine kadar felsefe ve kelam münasebetleri, özellikle Razi'den sonra Amidi'nin felsefeyle kelamı mezcettiğini ve bunun sonraki kelimcileri de ciddi bir şekilde etkilediğini ifade etti.

“*Amidi'nin İki yazma Eseri Işığında Felsefe ve Kelam İlişkisi*”ni konu alan Sait Özervarlı, bu sempozyumun belki de en önemli yönüne işaretle sempozyuma ayrı bir anlam katmıştır. Bilindiği gibi Amidi'nin bazı eserleri matbudur, bir kısmı ise yazma

olarak durmaktadır. Bu yazmaların felsefe ile ilişkili olması ise ayrı bir önemi haizdir. Tebliğci yaptığı değerlendirmede Amidi'nin Razi'den geri kalmayan bir kelamcı ve filozof olduğunu vurgulamakla, Amidi'ye ait en-Nuru'l-Bahir isimli eserinin İsmail Saib kütüphanesinde mevcut olduğunu, bu eserin tahkik edilmesi gerektiğini vurgulayarak, Amidi'nin çok da öne çıkmamış filozof tarafına dikkatleri çekmiştir.

Aynı çerçevede “*Amidi ve Fahrüddin Razi: XIII. Yüzyılda felsefi Kelama İki yaklaşım Biçimi*” tebliği ile katılan Heidrun Eichner de Razi ile Amidi'nin felsefi kelama kendilerine has bir farklı yöntemle yaklaşımında bulduklarını ifade etti.

İbrahim Çapak “*Seyfüddin Amidi'nin mantık Anlayışı*” konulu tebliğle, Amidi'ye ait mantığa dair eserlerinin tanıtımı ve Amidi'nin mantık konusundaki derinliğine dikkatleri çekmiştir. Amidi'nin *Dekaiku'l-Hakaik fi'l-Mantık* ve *el-Mubin* isimli eserlerinde Müslüman mantıkçıların çokça önemsedikleri şartlı kıyaslara iltifat etmediğini, sadece “istisnali kıyası” tanımlamakla yetindiğini, bu açıdan şartlı kıyasları ele almayan Aristo'nun takipçisi olarak kabul edilebileceğini ifade etmiştir.

İbrahim Kafi Dönmez'in başkanlığında gerçekleştirilen oturumda ilk tebliğ Bernard Weiss'e aitti. Hastalığı nedeniyle Diyarbakır'a gelemeyen Weiss'in tebliği Osman Taştan tarafından okundu. Tebliğ “*İlahi Hukuk Arayışı: Seyfüddin Amidi'nin Eserlerinde Fıkıh*” başlığını taşımaktadır. Tebliği önemli kılan akademik hayatının önemli bir kısmını Amidi'ye vakfeden bir yabancı tarafından gelmiş olması idi.

Fıkıh yönünün ağırlıklı olarak tartışıldığı bu oturumda Osman Taştan “*Amidi'nin usulünde Kur'an*” konulu bir tebliğ sundu. Tebliğine Amidi'nin Kur'an'ı nasıl tanımladığını belirtmekle başladı, bu konuda diğer tanımlardan hangi noktalardan ayrıldığına dikkat çekti.

Aynı çerçevede Ali Bakkal “*Amidi'nin İstihsan Çözümlemesi*” konusunu işledi. İstihsanın daha ziyade İmam Ebu Hanife ve takipçileri tarafından kullanıldığını, İmam Şafii tarafından bu yönetime ciddi tenkitler yöneltildiğini belirten tebliğci, bu çerçevedeki tartışmalara dikkatleri çekti ve Amidi'nin istihsan konusunda geniş değerlendirmeleri olduğunu ifade etti.

Hamdi Döndüren'in başkanlığında gerçekleştirilen diğer bir oturumun ilk tebliğcisi Orhan Atalay'dı. “*Seyfüddin Amidi ve İctihad Felsefesi*” başlığıyla tebliğ sunan Atalay, İslam'ın evrenselliği ile ictihad arasında ciddi bir irtibatın mevcut olduğuna dikkatleri çekerek, her dönem ve coğrafyada ortaya çıkacak farklı problemlerin ictihad yöntemi ile çözülebileceğine işaretlerken bu çerçevede ulemanın ictihada dair değerlendirmelerine ve Amidi'nin bunlar arasındaki yerine işaret etti.

“*Uluslararası Belgeler Işığında Amidi ve Onun Düşünce Hürriyetine İlişkin Görüşleri*” başlıklı konuyu tebliğ olarak sunan Refik Korkusuz, öncelikle insan hak ve hürriyetlerine ve bu alanda yazılmış uluslararası belgelere dikkatleri çekti, ardından Amidi döneminde bu günkü anlamda insan hak ve hürriyetleri tartışılmıyorsa da, özellikle hak ve hukuk kavramı etrafında bazı tartışmaların yürütüldüğünü ve bu çerçevede Amidi'nin düşüncelerini ifade ettiğini belirtti.

Adnan Memduhoğlu, “*Çağın İyi Okuyan Bir Fakih Olarak Amidi ve Sahabe İctihadı Konusundaki Yaklaşımı*” konulu tebliğinde genel hatlarıyla ictihad etrafında yapılan değerlendirmelere değindi, sahabe ictihadına farklı yaklaşımların olduğunu vurguladı ve Amidi'nin sahabenin furuata dair ictihatlarında ittibanın zorunlu olmadığını görüşünde olduğunu ifade etti. Ali İhsan Pala, “*Seyfüddin Amidi'nin Emir Yorumu*” başlıklı tebliğinde Amidi'nin fıkıh değerlendirmelerinde Amidi'nin “emir” konusundaki düşüncelerini ifade etti.

“Amidi’inin nesih Problemine Yaklaşımı” konusunu değerlendiren Aydın Taş, bu çerçevede tefsirde yürütülen tartışmalara değinen tebliğci, nesih konusunda Gazali’den daha geniş izahatlarda bulunduğunu, ancak genel Ehl-i Sünnet ulemasının çizgisinin dışına da çıkmadığını belirtti.

Hayri Kırbaşoğlu’nun Oturum başkanlığında ilk tebliği “Hadislerin Tearuzunda Amidi’nin takip Ettiği tercih Yöntemi” konu başlığıyla Enbiya Yıldırım sundu. Hadis değerlendirmelerinin ağırlık kazandığı bu oturumda Enbiya Yıldırım, hadisler arası çelişkiler sorunu genel olarak işledikten sonra, Amidi’nin özellikle fıkhıta bu konuyu nasıl işlediği ve bu çerçevede, tearuz hadislerinde ya hepsine yaşamda yer verilmesi, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise en azından birisiyle amel etme yoluna gidilmesi tarzında bir usulün benimsenmiş olduğunu ifade etti.

Ahmet Yıldırım tarafından “Amidi’nin Eserlerinde Hadis Bilgisi” konu başlığıyla sunulan tebliğde Amidi’nin eserlerinde hadisleri kullanım tarzına değinildi ve “Kur’an, sünnet ve İcmanın müşterek olduğu konular” başlığı altında hadisin incelenmiş olmasının, Kur’an, sünnet ve icma’ı kuşatan ortak bir metodolojiye sahip olduğu düşüncesinin üzerinde yeniden durmaya değer bir yaklaşım olduğunu ifade etti.

“Seyfuddin Amidi’nin el-İhkam fi Usuli’l-Ahkam Adlı Eserinin “es-Sunne” Bölümünde Kullandığı Rivayetler” başlıklı tebliği sunan Mehmet Bilen, söz konusu eserinde pek çok hadisin kullanılmış olduğunu, bu hadislerin delil olma açısından tartışıldığını, senedinden ziyade nasıl bir hüküm ifade edildiğinin üzerinde durulduğunu belirtti.

Son tebliğci M. Edip Çağmar, “Amidi’nin İhkam Adlı Eserinde Hakikat ve Mecaz” konusunda Amidi’nin eserinin edebi açıdan değerlendirilmesine yer verdi. Amidi’nin bu eserinde hakikat ve mecaz bahsinde öncekilerin değerlendirmelerine yer verdiğini, bazen bunlara katıldığını, kimi zaman ise kendisine has değerlendirmelerde bulunduğunu ifade etti.

İki gün boyunca sunulan tebliğlerin ardından Sait Özerverli’nin başkanlığında müstakil bir değerlendirme oturumu yapıldı. Oturumda ilk konuşmayı İhsan Süreyya Sırma yaptı. Sırma geçmiş ulemamızın sahip olduğu birikime dikkat çekerek, bu gün elimizde mevcut bütün imkanlara rağmen, hala onların seviyesine çıkılmadığını, hicri 310 yılında vefat eden Taberi’nin geride bıraktığı eserlerin bunun en güzel örneğini oluşturduğunu ifade etti. Bu tarz çalışmaların devam edilmesinin en azından geçmiş ulemanın yeniden gündeme gelmesi noktasında hayati önem arzettiğini ifade etti.

İkinci değerlendirmeyi Mustafa Uzunpostalcı yaptı. Amidi’nin özellikle el-İhkam’ına dikkat çeken Uzunpostalcı, bunun bir baş yapıt olduğunu, özellikle tebliğlerin daha spesifik olarak hazırlanması gerektiğini belirtti.

Üçüncü değerlendirmeyi yapan Hayri Kırbaşoğlu, sempozyumun bütün tebliğlerini takip etmeye çalıştığını, notlar aldığını, bu noktada ödevini yapmaya çalıştığını belirttikten sonra birkaç hususa özellikle dikkat çekti. Bunlardan birincisi; Amidi düşüncesinden bu güne nelerin aktarılabilceğinin üzerinde durulmasının gerekliliği, bu noktada yeni bir metodolojinin geliştirilmesinin imkanıdır. İkincisi, bu gün İslami ilimler alanında ihtisas yapanların bir parçalanma yaşamalarıdır. İslami ilimlerin her alanında belli bir düzeyde de olsa bir birikimin olması zorunludur. Bu durumun biraz daha güçlendirilmesi şarttır. Bu çalışmaların devam edilmesinin önemine vurgu yaptıktan sonra konuşmasını bitirdi.

Dördüncü değerlendirmeyi, Ahmet Saim Kılavuz yaptı. Şarkiyat Araştırmaları Derneğinin, bir vakıf, daha sonrasında da bir üniversiteye dönüşebileceği kanaatinde olduğunu ifade eden Kılavuz, Amidi’nin felsefeyle ilgilenmiş olmasının ona filozof

denmeyi gerektirmediğini, zira felsefi konuları işlemekle birlikte esasında vahiy noktasında sürekli sabit durduklarını, bu nedenle onun bir kelamcı olarak anılmasının daha doğru olduğunu ifade etti.

Son olarak Ayman Shihadeh değerlendirmelerde bulundu. Amidi'nin İslami ilimler alanındaki önemine işaret ettikten sonra bu sempozyumun Diyarbakır'ın kültürüne ayrı bir zenginlik kattığını, bu çalışmanın ardından Diyarbakır'da bir Amidi Araştırmaları merkezinin kurulabileceğini düşündüğünü belirtti.

Oturum başkanı Sait Özervarlı, değerlendirme toplantısına katılanlara, tebliğcilere ve organizatörlere ayrı ayrı teşekkür ettikten sonra Amidi ile ilgili olarak fıkıh, kelam, mantık ve felsefe alanlarında müstakil çalışmaların yapılmasının önemli olduğunu, Amidi'nin basılmamış kitaplarının tahkik edildikten sonra basılması suretiyle bu çalışmanın tamamlanabileceğini ifade etti. Değerlendirmeler sırasında ifade edilen bir iki hususu vuzuha kavuşturmak amacıyla, Doç.Dr.Ahmet Erkol Şarkiyat araştırmaları Derneği başkanı ve sempozyum düzenleme kurulu başkanı sıfatıyla kısa bir mülahazada bulundu ve katılımcıların hepsine teşekkür etti. Son söz olarak Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi başkanı Osman Baydemir, sempozyumla alakalı hislerini, düşüncelerini dile getiren ve katılımcılara teşekkür eden kısa bir konuşmayla sempozyumun bilimsel kısmı bitirilmiş oldu.

Sempozyumun üçüncü günü, Hasankeyf, Mardin ve çevresinin gezilmesiyle bu sempozyumun gezi kısmı da tamamlanmış oldu. Bu çalışmaların yapılması hiç şüphesiz önemlidir. Her şeyden önce geçmiş ulemaya karşı bir vefa borcudur, ikincisi, ulemanın anlaşılması için düşünceleri üzerinde farklı branşlarda mütalaaların yapılması bir gerekliliktir. Nihayetinde başlangıçtan günümüze aktarıla gelen İslam kültürünün daha iyi anlaşılması ve bunun yeniden hayata geçirilmesi noktasında hayati bir önemi haizdir. Bu sempozyum da bütün bu ve buna benzer amaçları hedefleyerek gerçekleştirilmiştir. Temennimiz bunların hayata geçirilmesidir.